

КОН ПРАШАЊЕТО НА ГРЧКИТЕ СОПСТВЕНИ ИМЕНКИ НА -η ВО ВУЛГАРНИОТ ЛАТИНИТЕТ

Преземањето на грчкото културно наследство од страна на Римјаните било не еднаш повод за научни испитувања. Иследувачите на антиката уште одамна застанале на становиште дека областите во коишто грчкиот креативен дух делувал како образец врз римскиот културен терен, со оглед на нивната специфичност и разновидност, бараат засебен третман. Бидејќи грчкото влијание врз римската јазична почва беше особено силно и значајно, грчкото јазично благо во латинскиот стана само по себе објект на научен интерес, непрестано привлекувајќи го кон себе вниманието на филолозите и лингвистите. И со полно право. Научните резултати добиени на ова поле можат да откријат нови хоризонти, да укажат на уште несогледани аналогии во развојниот пат на новите јазици, кои егзистирале или егзистираат под влијанието и директниот контакт со еден поразвиен јазик, којшто е истовремено и носител на една побогата културна традиција.

Проучувањата на грчките јазични заемки во латинскиот од гледна точка на фонетиката, морфологијата, синтаксата, лексиката и сл. направија одвај во текот на 19 в. значителен чекор напред. Благодарение на Georg Curtius, авторот на прочуеното дело *Grundzüge der griechischen Etymologie*, Leipzig 1858—1862, беше воведен компаративно-историскиот метод и во областа на класичната филологија. Во 1855 година, на конгресот на филолозите во Хамбург, истиот учен одржа предавање за грчките зборови во латинскиот, кое послужи како основица на издадената во 1882 г. во Лајпциг книга на Fr. Oskar Weise, *Die griechischen Fremdwörter im Latein*¹. Ова обемно дело и денеска уште важи како патоказ за понатамошни иследувања од тој вид. По негова побуда се напишани многу дисертации, монографии и одделни статии. Сите тие повеќе или помалку придонеле во извесна смисла за расветлувањето и унапредувањето на ова прашање. Сепак, со оглед на големиот напредок постигнат на лингвистичкото поле во последните децении на овој век, изгледа дека и проучувањата од областа на оваа проблематика треба да навлезат

¹ Поместена во Preisschriften gekrönt und herausgegeben von der Fürstlich—Jablonowskischen Gesellschaft in Leipzig под наслов: *Die griechischen Wörter im Latein*, Dr. Fr. Oskar Weise, gekrönte Preisschrift in veränderntem Nachdruck der Originalausgabe 1882, преиздадена од Zentral-Antiquariat der DDR, Leipzig 1964.

во нова фаза. Во тој однос компаративно-историскиот метод и покрај збогатувањето со Бругмановите² научни достигнувања, не секогаш ја покажува својата прикладност и целисходност. Тоа до толку повеќе, што лингвистите од поновото време не се ограничуваат во своите иследувања само на обичното опишување или историско прикажување на јазичните феномени, туку навлегуваат и во такви потфати, како на пример во толкувањето и објаснувањето на тие феномени било од филолошки, морфолошко-синтактички или лексички аспекти. Сето тоа води кон позадлабочено и сеопфатно третирање на разгледуваниот проблем и претполага познавање на најновите лингвистички методи и насоки³. Во случајот се мисли првенствено за значајните достигнувања на структуралната лингвистика, која најде своја база во теоретските поставки на Швајцарецот Ferdinand de Saussure⁴, еден од најголемите лингвисти. Структуралниот лингвистички метод, прифатен веќе од голем број еминентни научници од цел свет, дава нови погледи и врз познати веќе факти. Неговото тежиште лежи во сфаќањето, дека јазикот е систем составен од извесен број елементи, сврзани на одреден начин помеѓу себе. Тие елементи не треба да се разгледуваат изолирано, туку секој елемент во однос на неговата поврзаност со целото, со системот. Вака формулираната поставка важи првенствено за актуелната јазична положба, или т. н. синхроничност на јазикот. Од друга страна, еволутивните јазични промени можат да бидат предмет на дијахронично третирање, да опфаќаат цела една епоха, при кое главниот збор го има историјата на јазикот. Синхроничното и дијахроничното проучување, макар и суштествено различни со голема претпазливост, можат да се применуваат комбинирано за разрешување на дадена јазична ситуација. Треба секогаш да се има предвид дека во секоја синхроничност постојат полузавршени процеси со нагласени тенденции кон нов дијахроничен процес. Структурализмот во лингвистиката придонесе за развитокот не само на фонологијата, туку и за расцутот на морфолошките и синтактичките студии. Денеска веќе губи вредност старото лингвистичко становиште за изолираното разгледување на морфолошките од синтактичките проблеми.

Не треба да се разбира одовде дека компаративно-историскиот метод, кој што се употребува во областа на класичната филологија треба да важи како застарен. Нешто повеќе, во епохата на структурализмот тој може да ја добие таа новина во својата содржина, според која промените во јазикот да се разгледуваат не осамено, туку сообразени и доведени во врска со системот.

² Во тој поглед значаен е неговиот *Grundriß der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen* од 1886—1892 во второ издание од 1897—1916.

³ За нив известуваат на пример М. Ивиќ во *Правци у лингвистици*, Љубљана 1963; Савременик 8—9, Београд, 1966, во одделот Кибернетика и стваралаштво; N. Winer, *Кибернетика и грушићво*, Београд 1964.

⁴ Неговиот *Cours de linguistique générale*, Paris 1916, 1922 е прирачна книга за лингвистите.

И покрај тоа, се случува, јазичните промени, потчинувајќи се на сопствена логика, да не можат да бидат објаснени и сфатени преку еден одреден методолошки принцип. Оттука произлегува дека јазичната еволуција не се одвива по еден правилен, израмнет пат. Таа стои во тесна врска со политичките, социјално-економските и културните прилики на еден народ, а тие се одразуваат на свеста и битот како на колективот, така и на единката и на структурата на нивната психика. На овие фактори во последните години се дава сè поголема важност и тие треба да заземат едно од челните места во филолошките и лингвистичките студии.

Сообразувајќи се со гореизложените сфаќања ние се обидовме да ја испробаме нивната исправност во регионот на грчките заемки во латинскиот народен говор. Мислиме дека од таков агол на разгледување ќе можеме да фрлиме појасна светлина на еден проблем од оваа област, којшто, по наше мислење и според податоците со кои располагаме, останал до сега еднострано објаснет. Имаме предвид една одредена група грчки сопствени именки кои навлегле во латинскиот народен говор, одразен, макар и оскудно, во прв ред во материјалот што ни го даваат натписите. Меѓу последните, прозните надгробни натписи, т. н. *titulus*-и, потоа *tabellae devotionis* и сл., одгледувајќи го народниот култ, од друга страна, опфаќајќи ја територијата на целата Римска империја, се тукуречи најсигурните сведоци за живата народна лексика. Сакралниот стил презентираан во нив има најдолго сочувана конзервативна традиција, најмалку е подложуван на модернизација и најповеќе содржи составувани по одреден модел форми и граматички структури, по чија фреквентност можеме да судиме за особеностите и промените во јазикот. Од овие натписи се добива релативно побогата слика за една сфера од античкото лексичко богатство, каква што претставуваат сопствените именки. Следствено на тоа, благодарение на таквите натписи, е уочен еден интересен феномен, т. н. *n*-флексија, која што се појавува кај грчките сопствени именки на -η, во процесот на нивното вклопување во вулгарниот латинитет. Во споредба со богатата литература што постои за јазикот на прозаичките и поетскиот латински јазик од разните периоди, во која, во поголем или помал обем, според стилската мода или пуристичките тенденции на дадената епоха е застапено и прашањето за употребата на грчките флексибилни форми во латинскиот, начинот на кој што станувало вклопувањето на грчките сопствени именки од народниот говор (вулгарниот латинитет) бил досега поретко предмет на испитување. Повеќе место и внимание добива тој проблем во книгата на Peter Frei, *Die Flexion griechischer Namen der 1. Deklination im Latein*, Winterthur 1958. Покрај големото количество докажен материјал обработуван по временски периоди, по писатели и по номинативни наставки, (на стр. 27—34) врз основа на собраните во CIL I² 2 натписи, што ја одразуваат народната говорна традиција од 1. в. пр. н. е. и преку една прецизно спроведена

класификација на тој вид материјал, Frei ги одбележува двете насоки, по коишто се одвивало вклучувањето на грчките женски сопствени именки на $-η$ во латинскиот народен говор. Резултатите од овој процес тој ги сведува на една вокалска флексија со грчки или латински наставки од I деklinација (стр. 27—31) и една n -флексија, којашто претставува проширување на вокалската флексија со еден n - елемент од типот $Danaē$, $Danaēnis$ (стр. 32—34). Што се однесува до последната, n -флексијата, прави впечаток отсуството на истражувачки пристап кај авторот за овој проблем, што не е случај со останатите тематски области од посочената книга. Овде авторот се задоволува да ги сумира и соопшти постојните веќе научни резултати, ползувајќи ги главно достигнувањата на Hehl⁵ и Leumann—Stolz⁶. Освен тоа, тој не ја согледува причинската поврзаност што постои меѓу вокалската и произлезената од неа проширена n -флексија. Останувајќи ѝ верен на класичната младограматичарска традиција, тој се сложува со Leumann и го подржува неговото гледиште за аналогното влијание на латинските n - основи од типот $sermō$, $-ōnis$, $Cicerō$, $-ōnis$, $catō$, $-ōnis$, $Nerō$, $-ōnis$ и др. врз именките од оваа флексија. Генитивот $Danaēnis$ тој го објаснува како аналогија на структурата $Danaē$ $Capitōnis$, како што често се случувало покрај името на робинката да стои презимето на господарот, што го потврдува со оваа *tabella devotionis* CIL I² 2, 1130 $Danae$ *ancilla noīcia* | *Capitōnis*. *hanc ostiam* | *acceptam habeas* | *et consumas Danae*ne. (Frei, стр. 33, Leumann стр. 263). Ова ставовиште за потеклото на тој n -елемент Frei го спротивставува на Hehl-овото⁷ толкување според кое, флексијата од типот $Danaē$ $-ēnis$ се доведува во врска со еден номинативно употребуван акузатив $Danaen$, од кој потоа нормално доаѓа до образувањето на форми по трета деklinација: $Danaēnis$, $Danaēni$ итн. Макар што Frei го отфрлува ова објаснување како неодрживо, ние мислиме дека во извесна смисла тоа има своја логична заснованост. Таа се крепи на фактот, што акузативот, како почесто употребуван падеж, којшто стои најблизу до номинативот, можел во извесни случаи, имено при елиптични изрази, да го застапува номинативот⁸.

Покрај овие две толкувања на спомнатиот веќе јазичен феномен, ние мислиме дека со комбинирање на повеќе фактори, прифаќајќи го структуралниот метод, а не отфрлувајќи го ни традиционалното толкување, може да се даде и трето, коешто би било поегзактно во споредба со првите две.

⁵ Albin Hehl, *Die Formen der lat. ersten Deklination auf Inschriften*, Diss. Tübingen 1912.

⁶ *Lateinische Grammatik, Laut- und Formenlehre*, 262 f. München 1926. Ние го користевме 5-то издание од 1928.

⁷ Hehl, *o. c.*, по соопштение на P. Frei.

⁸ И. М. Тронский, *Очерки из истории латинского языка*, Москва — Ленинград 1953, 245, заб. 1.

За постојните *n*-форми наред со соодветните вокалски завршоци на *-a*, односно *-e*, известува накратко O. Weise⁹. Тој ја истакнува како карактеристична за натписите од крајот на републиката почестата распространетост на грчките *e*-форми кај женските сопствени именки на *-η*, односно машките на *-ης*, што покажува дека тие именки го претпочитале типот на грчката флексија пред оној од латинската. Weise ја согледува и појавата на необичните и „абнормални“ генитиви и дативи на *-ēnis* и *-ēni* со почеста употреба во натписите и тврди дека тие наставки, развиени од грчките именки на *-η*, кон кои што првобитно биле образувани, се распространиле и на чисто римските како *Marcianēni* CIL 5 3011, *Severianēni* (ibidem 890) и др. При тоа тој се повикува на огромен докажен материјал кај Neue¹⁰. Сликата кај Neue може навистина да нè увери дека овој феномен во вулгарниот латинитет достигнал необично големи размери¹¹. Одовде, по наше мислење, се наложува потреба и од една социјално-историска анализа за установување на некои причини, што би можеле да доведат до него.

Испитувајќи ги временските рамки на таа интересна јазична манифестација, што започнува најпрво од Рим и веќе во 2. в. се проширува на сите провинции на Империјата, Frei, ослонувајќи се на Nehl, ги одредува во интервалот од 1. в. пр. н. е. — 4. в. н. е., од кога датира и последниот доказ за оваа флексија. На политичка релација тоа значи епохата на принципатот и апсолутната монархија со карактеристичните за тој поредок романизација на Италија и северо-западните провинции и елинизација на источните. Тоа има за последица неверојатен прилив на робови во Рим и Италија, голема измешаност на етничкиот состав на населението, обединување на грчката и римската култура и рамноправност на грчкиот и латинскиот јазик. На социјално-економски план тоа значи пред сè расцут на градовите со сите сложени муниципални односи и брз подем на занаетите, што претставува нова етапа во развитокот на робовладетелското општество. Во тоа време сè повеќе доаѓаат до израз новите форми на робовладетелството, настанати поради делумното ослободување на робот, поради тоа што му е допуштено да работи и создава по своја сопствена иницијатива. Тоа од своја страна води кон

⁹ O. Weise, *o. c.* стр. 57.

¹⁰ Fr. Neue, *Formenlehre der lat. Sprache mit Register von K. Wagener*, Berlin 1872.

¹¹ Neue—Wagener I³ *Das Substantivum*, Leipzig 1902, S. 102: „In der Volkssprache scheinen weibliche Namen auf *-e* den Gen. auf *-enis*, den Dat. auf *-eni* gebildet zu haben, welche Formen in den Inschriften heufig sind. CIL 2, 3976 *Staphyleni(s)*; 3, 3289 *Augenis*; I Neap. 3863; 4279; 4976; 4683; 5980; 6699; *Muschenis*, *Daphnenis*, *Nicenis*, *Euticenis*, *Elatenis*, *Euterpenis*, *Chrestenis*; Inscr. de Lyon S. 179 Nr. 2 und S. Nr. 86 *Tychenis*, *Rhodopenis* . . . CIL 2, 419; 2, 2449; 2, 2587 . . . *Trophimen(i)*, *Aecileni*, *Lydeni*, . . . I Neap. 3827 *Daphneni*, 5736 *Danaeni* . . . Selten ist die entsprechende Bildung im Acc. CIL 1, 819 *Danaene* . . .“

до [извесна степен неволно признавање на неговата личност изразена преку неговиот полуслободен или слободен труд. На таа база искрснуваат „нови спротивности меѓу полуслободната иницијатива на бившиот апсолутен роб и неговата надворешно-принудна зависност од бившиот апсолутен робовладелец... За Римската империја од овој период се карактеристични такви појави, како патронат, пекулиј и сл., кои заедно со колонатот се јавуваат како аналогија имено на родовските односи и се создадени врз база на исползувањето на родовските и личните врски а не на директна и механичка принуда¹². Тие обиди за привидна реставрација на елементите на родовската заедница, правени со цел за изнаоѓање попригодни форми за експлоатација на робовите, не се ништо друго освен елементи на феудализација, појавени како резултат на тие внатрешни противречности, кои сè повеќе го забрзуваат разложувањето на робовладелецкото општество и го отвораат патот на новата феудална формација. Затоа надгробните, вотивните и други видови натписи од оваа епоха, давајќи најверна слика на социјално-економската структура на населението, обилуваат со материјал за меѓусебните односи, врски, чувства, должности, што постоеле меѓу господарот и неговиот роб, односно робинка, меѓу либертинот и неговиот бивш патрон со потесната фамилија, а за кое речито сведочат имињата и презимињата на такви лица, среќавани во натписите многу често во генитивен или дативен падежен однос.

Доведувајќи го горното во врска со разгледуваниот феномен, ние мислиме дека постои очигледна коинциденција и обусловеност меѓу појавувањето на таа *n*-флексија со зачестени генитивни и дативни падежни форми на *-ēnis* и *-ēni* и социјално-економските прилики со новите форми на робовладетелство, изразито карактеристични за овој период од развитокот на римското робовладелецко општество. Изменетите како резултат на тоа односи меѓу робовите и господарите на штета на последните, ги принудувале истите на сè поголеми корекции и отстапки во полза на првите, со цел да се постигне нивното покорство. Едно од средствата за тоа било и отпуштањето на робовите по завештание. По таа така наречената *manumissio*, бившите робови, односно робинки го добивале преноменот и гентилицијот на своите бивши господари. Своето индивидуално име тие го запазувале како *agnomen*, којшто дури од крајот на 2 в. задолжително влегол како составен дел во епиграфската формула на нивното име¹³. Кај такви имено претежно грчки *agnomina* е одбележана дотичната *n*-флексија со маркантните генитиви на *-ēnis* и дативи на *ēni*. Нивната така масовна и широка употреба и нивното претпочитање пред вокалските падежни форми наведува на заклучок

¹² А. Ф. Лосев, *История античной эстетики*, Москва 1963, стр. 123, 127.

¹³ А. I. Pffiffig, *Die Namen ehemals unfreier Personen bei den Römern und in Etrurien*, Beiträge zur Namenforschung, Hf. 3, 1960, S. 256.

дека поради некои причини била нарушена природната функција на тие форми, што, веројатно, доведувало до збрки во системот на вокалската флексија и предизвикало појавување на т. н. *n*-флексија. Наоѓајќи во врска со тоа извесни аналогии од областа на кибернетиката, науката која се занимава со закономерностите во управувањето општи за разни системи, ние се обидовме по слични патишта да го анализираме и објасниме појавувањето на тој јазичен феномен. Според кибернетиката секој одделен систем може да постои во границите на одредени измени што се случуваат со него поради едни или други причини. Тие причини дејствувајќи активно врз системот се стремат да предизвикаат такви нарушувања во него, така да го изведат надвор од границите во кои е возможно неговото постоење. Ако измените ги натфрлаат прописаните граници, системот престанува да постои и преминува во друг квалитативно нов систем. Во кругот на одредените граници измените предизвикуваат премин од една состојба во друга без да го нарушат системот.

Сообразувајќи се со горното и споредувајќи ги вокалската и консонантската флексија, врз основа на изнесениот од Frei (стр. 27—29) доказан материјал, ние констатираме една положба, која може да биде претставена преку следната табела:

Вокалска флексија		n- флексија
со латински а-форми N. -a G. -ae во вулг. лат. често -e D. -ae во вулг. лат. често -e Acc. -a(m). V. =N.	со грчки е-форми N. -ē G. -es D. -ē (j не се пишувало) Acc. -e(m) ретко e(n) V. =N.	N. -ē G. -ēnis D. -ēni Acc. -ēne(m) V. =N.

Како веќе спомнавме погоре кај грчките сопствени именки на -η, грчките е-форми во вулгарниот латинитет биле далеку попрепочитани и пораспространети од латинските. Тоа се објаснува со грчкото потекло на населението од ниските слоеви, во чиј состав преовладувале робовите и либертините. Кај нивните женски *сognomina* веќе во 1. в. пр. н. е. во натписите почнале да се среќаваат и проширените *n*-форми наред со чисто латинските преномен и гентилициј. Оваа појава е најмасовна во 2 в. и се совпаѓа со времето, кога таквите *сognomina* стануваат неизоставен дел од епиграфската формула на името. Од друга страна е познато дека за народниот говор одразен во натписите се карактеристични ортографските недоследности, како на пример, пренебрегнувањето на крајното -*m*, односно -*n*, во асс. sing., неразликувањето на долгите и кратките вокали, погрешното пренесување поради недостиг на место, испуштањето на букви и сл. Поради сè ова секако доаѓало многу често до израмнување на повеќе падежни форми во падежниот систем на I-та деклинација,

кое станува очигледно од приложената табела. На тој начин и говорно и писмено генитивот и дативот на латинските форми можеле да се поклопуваат со номинативот, вокативот, дативот и акузативот на грчките. Следствено на тоа, би биле наполно израмнети по форма *Danae ancilla . . . со consumas Danae(ne)*, или приведениот од *Frei* на стр. 32 CIL IV 5298 (Pompei) датив *Crosine(ni)* со веднаш написаниот до него од иста рака номинатив *Crosine*. За да се избегне хомонимијата, што го доведувала во криза опстанокот на вокалскиот падежен систем, јазичната свест на народот побарала излез од настанатата ситуација со додавање на еден *n*- елемент и не е исклучено дека во случајот како модел можеле да послужат латинските *n*-основи од типот на именките на *-ō, -ōnis*. Секако едно аналогно влијание на таквите именки може да дојде во предвид дури по горните објаснувања. Така, без да стане изумирање на вокалските форми, проширената *n*-флексија со упадливите наставки на *-ēnis, -ēni*, и пореткото *-ēne(m)*, кои, според доказите на *O. Weise* преминале и на чисто римските *cognomina* како *Severianeni, Marcianeni* и др., се јавува како еден вид мост за пребродување на кризата во системот на I-та деклинација, кога биле вклопувани во неа грчките женски сопствени именки на *-η* од народниот говор.

Не може да не се согледа во оваа јазична појава и присутноста на социјално-психолошкиот момент, спонтаното манифестирање на една интимно-лична нота во претпочитувањето на тие упадливи форми, карактеристични за *cognomina*-та од ниските слоеви на населението. Тој акт на одбележување и истакнување на своето индивидуално име во натписите, во рамките на новите политичко-економски и социјални односи може да биде оквалификуван како пасивен израз на стремежот за признавање на своето постоење како личност, а не како стока. Инаку, на политичката бина, историјата обилува со примери кога таков еден израз на антигонизам на релацијата роб и обесправен плепс од една страна и господар од друга, бил пропратен со далеку подлабоки и радикални реперкусии.

Скопје.

Елена Зографска.

ZUSAMMENFASSUNG

Elena Zografska: ZUM PROBLEM DER GRIECHISCHEN EIGENNAMEN AUF -η IN DER LATEINISCHEN VOLKSSPRACHE

Das Problem der Eingliederung der griechischen Lehnwörter in die lateinische Sprache behandelt man hauptsächlich im Rahmen der Ergebnisse der traditionellen Linguistik. Die methodologischen Erfahrungen der Junggrammatiker sind so tief in den linguistischen Forschungen verwurzelt, daß man jede Nichtbefolgung ihrer methodischen Normen fast für Tempelraub hält. Die Verwendung zeitgemässer Methoden, z.B. der strukturellen, nimmt man auf dem Gebiet der Sprachwissenschaft oft noch mit Zurückhaltung auf. Ein solches Verfahren verschließt dem Neuen die Tür und behindert die Entwicklung der

Sprachwissenschaft. Die Aufnahme neuer Ansichten zeigt allerdings noch nicht, daß damit die alten Wege verlassen werden sollen. Schon im bloßen Zusammenstoßen alter und neuer Ansichten mögen manche fruchtbaren Ideen entstehen. Gerade das ist nicht zu unterschätzen.

Der Autor dieser Abhandlung hat diesen Weg verfolgt. Er hat das Problem der Eingliederung der griechischen weiblichen Eigennamen auf -η in die lateinische Volkssprache aufs neue betrachtet. Er ist von dem traditionellen, in den Forschungen M. Leumanns, A. Hehls und P. Freis vertretenen Standpunkt ausgegangen. Aber er hat dabei nicht nur das Originale und Progressiv-Neue des Strukturalismus benutzt, sondern auch den sozial-ökonomischen und psychologischen Faktor berücksichtigt, um mehr Licht auf diese Frage zu werfen und eine globale und exaktere Erklärung derselben zu geben. So hat er das Auftauchen der sogenannten, auf Inschriften erschienenen *n*-Flexion mit den sozial-ökonomischen und politischen Verhältnissen des Römischen Reiches verbunden und diese sprachliche Erscheinung in enge Beziehung zu einer neuen Etappe der Entwicklung der Sklavenhaltergesellschaft gebracht. In dieser Periode nahm die Ausbeutung der Sklaven neue Formen an. Das sogenannte Kolonat, das Patronat, das Pekulium u.a. werden als Institutionen nach dem Vorbild der Urgemeinschaft eingerichtet. Die Beziehungen zwischen den Unterdrückten und den Herrschenden ändern sich zum Nachteil den letzteren. Immer mehr greift man zu *manumissio*, um sich des Gehorsams der Sklaven zu versichern. Am Ende des 2. Jhts. wird der Individualname der Freigelassenen als Cognomen schon fester Bestandteil der Namensformel. Auf solche vorwiegend griechischen Cognomina ist die hier beschriebene *n*-Deklination beschränkt. Die abnormen, auffallenden Genitive und Dative auf -*ēnis* und -*ēni* haben gerade in dieser Zeit kolossale Dimensionen angenommen. Das kann kein Zufall sein. Diese Kasusverhältnisse in den Inschriften dienen meistens dazu, die Beziehungen zwischen dem Patron und dem Freigelassenen oder zwischen dem Herrn und dem Sklaven auszudrücken. Da es sich aber um den Gebrauch der Volkssprache handelte und lateinische und griechische Kasusendungen der vokalischen Flexion oft aufeinander zu folgen pflegten, konnte es sehr leicht zu Homonymie und zu dadurch bedingten Zerstörungen im vokalischen Kasussystem kommen. Das sogenannte Sprachgefühl ist die Triebfeder, die als automatischer Regulator nach den kybernetischen Gesetzen die Krisis im System abwenden soll. Als Modell der neuen sprachlichen Situation werden die *n*-Stämme ausgewählt. Wie die Struktur *Danae . . . Capitomis* (CIL I² 2,1013) zeigt, ist es nicht ausgeschlossen, daß die Eigennamen auf -*o*, -*omis* musterbildend gewirkt haben.

In diesem Falle darf auch nicht das psychologische Moment übersehen werden. Die Außergewöhnlichkeit des Cognomens durch diese markanten Formen auf -*enis*, -*eni*, -*ene(m)* kann eine passive Manifestation der niederen Volksschichten sein, die darin die einzige Möglichkeit einer Hervorhebung ihrer rechtlosen Person sahen.